СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I св. 9-10

БЕОГРАД
1950

САДРЖАЈ

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД — 1950

НАШ ЈЕЗИК

Књига I Нова серија Св. 9—10

РЕДАК ЈУБИЛЕЈ

То је стогодишњица српскохрватског заједничког језика, т. зв. Књижевног договора, одржаног у Бечу 28 марта 1850 год. Тихо и мирно одржан је овај састанак у ком је учествовало свега осам људи, врло знатних у народима нашим. Зато су они и могли упутити, са надом на успех, српском и хрватском народу проглас о јединству књижевног језика. „Ако да Бог те се ове мисли наше у народу приме, ми смо увјерени да ће се велике сметње књижевности нашој с пута уклонити и да ћемо се к правоме јединству много приближити. Зато молимо све књижевнике који управо желе срећу и напредак народу својему да би на ове мисли наше пристали и по њима дјела своја писали“.

Па ко су били ти људи који су смело и одважно узели на себе тај значајан задатак? Пре свих Фрања Миклошич, Словенац родом, професор славистике на Бечком универзитету и заменик Копитаров у односу према Вуку. Иако је он лично мислио о српском и хрватском језику да су међу њима непремостиве разлике, он је ипак сматрао да су Срби и Хрвати једни другима потребни и да зато и у овом правцу треба да иду заједно. У то време тако је мислио и Ђура Даничић, који је такође учестовао у овом састанку. Али душа и вођа овог састанка био је Вук Караџић. Он је био дубоко уверен да Срби и Хрвати говоре истим језиком. Кроз цео писмени документ који је издат као резултат овог књижевног договора (исп. ниже његов текст) пробијају Вукове мисли: и да се наш језик по различним крајевима разликује само према тројаком изговору старог гласа јата (ѣ), и да би било најбоље узети јужни изговор као општи, и разлози за то узети из познатих Вукових ранијих списа. Па и остало: да не треба писати *х* на крају

другог падежа множине именица, да треба писати самогласно *р* простим *р* и, најзад, да треба писати *х* и у делима књижевника „источнога вјерозакоња“ тамо где му је по етимологији место — све су то већ на различите начине доказиване и ширене Вукове мисли. На тај начин, и први део Књижевног договора који носи потписе осморице потписника и Главна правила за јужно нарјечје, која чине његов други део који је потписао само Караџић, јер је од њих и био одређен да их напише, — све је то израдио сам Вук, први део, вероватно, у основном нацрту, а други и у основном и дефинитивном. Други учесници, нарочито са хрватске стране, били су такође истакнути књижевници и политичари: Иван Мажуранић, чувени писац Смрти Смаил-аге Ченгића и доцније бан Хрватске, Иван Кукуљевић, научник-историк, књижевник и политичар који је 1843 год. тражио у Сабору хрватском увођење народног језика у јавни живот и био и доцније један од најистакнутијих јавних и научних радника у Хрватској. И Винко Пацел и тада млади Стјепан Пејаковић били су, иако знатно мање познати и истакнути, борци за југословенство, за народно добро и препорођај Хрватске. Било је природно да ови истакнути родољуби, који су дубоко осећали да Срби и Хрвати говоре истим језиком, иако, можда, то не би могли научно доказати како треба, пођу за великим Вуком и прихвате његове бесмртне мисли о јединству српскохрватског књижевног језика.

Колико су те мисли биле тачне, показује, пре свега, чињеница да су оне у нетакнутом облику преживеле све невоље које су се ових сто година, од 1850 до 1950, сручиле на главу Срба и Хрвата. Сви покушаји Аустро-Угарске да створи на земљишту наших народа неколико језика (илирски, босански, славонски и сл.) разбили су се о Вукову необориву истину. Када су од 1918 до 1941 Југословени, спречавани да се сваки њихов народ аутономно, вођен од својих синова, развија, — потражили своју аутономију у језику, тако да се у Хрватској почео помаљати баук насилног језичког партикуларизма који је прихватила НДХ, — Народноослободилачка борба, која је омогућила да сви југословенски народи добију управу какву су желели, повратила

је, готово аутоматски, Вуковој истини сва њена права. Македонци су добили, како су и желели, свој књижевни језик, исто као што су га већ дотле имали и Словенци. А Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија, у којима живе Срби и Хрвати, остале су верне своме заједничком српскохрватском језику онако како га је замислио велики Вук. Његова идеја не може бити простија: несумњива је и непобитна истина, тако је он размишљао, да има Срба и Хрвата који говоре потпуно истим језиком, до последњих танчина његових. То је за Караџића било довољно да они морају имати један, заједнички књижевни језик. Ето, то је та проста, али велика истина.

Она је победила све сметње и прокрчила себи пут до данашњег дана. Она је наджибела све сумње Даничићеве о пореклу српскохрватског језика докле и он није дошао до уверења да је она тачна. Она је лебдела над Миклошичевим ученим размишљањима о посебности чакавског (хрватског) и штокавског (српског) дијалекта, коју је, готово до пре педесет-шездесет година, прихватао и Решетар, све док Јагић није показао да су та размишљања и научно нетачна и да се и чакавски и штокавски дијалекат своде у далекој старини на заједнички језик.

За последњих педесет година Вукова истина добила је и нових, коначних потврда. Пре свега, утврђено је да велики део Хрвата говори штокавским наречјем и да је старо мишљење да су Хрвати само чакавци или кајкавци, а штокавци — Срби једна од заблуда раније науке. Према томе, и само по томе имали би Срби и Хрвати и право и дужност да имају заједнички језик. Али савремена наука доказала је и нешто друго. Јасно је данас да се у време досељења Срба, Хрвата и Словенаца негде на северозападној граници Балканског Полуострва образовала њихова језичка заједница која је за више векова упутила њихове језике заједничком развитку. Словеначки језик, будући најудаљенији, отпочео је први да се самостално развија, још од Трубара (1508—1586), и данас он претставља свој засебни развитак. Српски и хрватски, и поред извесних разлика које су се међу њима развиле, живели су од почетка боравка Срба и Хрвата на

Балканском Полуострву, у великом делу свом, у блиским узајамним везама које су трајале вековима, једначећи њихове особине у знатном делу њихову и потпуно. Тако је Вукова истина тријумфовала и пред крај стогодишњице Књижевног договора имајући уза се и последње резултате науке.

Али Вукова велика истина показала је да и када се о политичко-националним осећањима води рачуна и до последњих њихових танчина, и тада њен значај не мора бити усколебан и најмање. Када је Народноослободилачка борба објавила као један од првих принципа својих — самоопредељење народа, и када су Црногорци образовали своју НР, Хрвати своју, Босанци и Херцеговци своју, Срби у Србији са Косметом и Војводином своју — јединство нашег књижевног језика остало је нетакнуто јер је оно истина која је и више оправданих осећања народних о управи земље као што је и више свих насилних мера које су се примењивале у току протеклих сто година над различним покрајинама наших народа.

Наше данашње народне републике, и Србија, и Црна Гора, и Босна и Херцеговина, и Хрватска — са поносом гледају на сто година уназад, на Књижевни договор својих предака. И поред тога што није одмах прихваћен, и поред тога што је његов значај бивао неправедно оспораван у току времена и ограничаван једино на правопис, његова унутрашња садржина својом културном тежином, својом истинитошћу пробијала је себи пут упорно и победоносно. Данас ми одајемо признање оним видовитим творцима његовим који су 28 марта (ожујка) 1850 г. из Беча, са славним Вуком на челу, упутили свој проглас народу.

Ово питање има данас већ своју дугу историју. Оно се у знатној мери развило, и ми данас, стојећи пред новом стогодишњицом, у стању смо да покажемо све духовно богатство и сву лепоту коју ова велика одлука крије у себи.

Јединство књижевног језика остварено је у оном смислу како га је замишљао Караџић. Две азбуке, ћирилица и латиница, два изговора: источни и јужни, и поред тога што би Вук више волео да је остао као једини — јужни. Истина, код других народа обично је и једно писмо и један изговор,

али сваки народ има право да оствари своје уређење, и политичко и културно, онако како то најбоље одговара његовој природи и основима његова развитка. Вук је ту био и мудар и велики практичар. Он није хтео због малих, али за народно осећање значајних ствари, да упропасти велике, крупне тековине. Зато је тражио да, сем изнесеног, све остало буде потпуно једнако у нашем књижевном језику. Он је осећао да тако може бити и да тако треба да буде.

Али по природи ствари, а нарочито по томе што се наш заједнички књижевни језик развијао у различним народним центрима који су дуго време били вештачки одвојени, и књижевни се језик почео цепкати, диференцирати, добијати локално обележје. Највише се то осетило у два највећа наша центра, у Београду и Загребу. Те природне последице ранијег ужасног политичко-административног стања на Балканском Полуострву међу нашим народима — неки претставници поменутих центара злонамерно су хтели искористити у различне политичке сврхе. Али је то наше ослобођење од туђина пресекло у корену. И сада су настале прилике боље него што су икад биле. Народи су задовољени у својим политичко-националним аспирацијама; сви они заједнички раде на стварању свога заједничког социјалистичког уређења које ће нас и економски и културно учинити независним и задовољним. А сви се налазимо, у исто време (ја говорим о Србима и Хрватима), у потпуно оствареном јединству књижевног језика.

Остаје да му дамо, са свих страна, ону духовну храну коју наш народни језик садржи у себи по различним покрајинама нашим. Пред нама је велико дело подизања и стварања народне културе у најразличнијим правцима. Прегнимо да је очувамо у чистоћи и лепоти нашег језика, тог најтананијег и најсјајнијег средства њена! Од Вука нам је остао као светиња — дух народности, дух и природа народног језика као основица заједничког књижевног језика. Њих поштујмо више свега! Али Вуков књижевни језик није догма. Он је само дивни пример нашег народног језика који живи у свима народима нашим. Угледајмо се, истинољубивошћу и слободним језичким стварањем, на оно што претставља

народни језик у свима покрајинама нашим! Нека сви центри наших република у томе учествују! Нека једни узимају од других оно што је добро, изразито и једро! Нека над свима њима лебде народни израз и народна реч, оплођени духом књижевника, и књижевници ће се са Вуком наћи на заједничком послу. Нека за нових сто година пролети кроз све наше народне центре наш заједнички језик и нека се на крилима његовим покупе боје свих њих! Тада ће он у трећу стогодишњицу од славног договора од 1850 г. ући новом славом овенчан и учинити од језика нашег још савршенији израз наше културе. А значај великог Вука и његових сабораца из 1850 год. доћи ће тада до правог израза свог, јер ће се тада пред нашим књижевним језиком појавити и дотле непредвиђане могућности.

Нека им је наша пуна захвалност и вечита слава што су они свој задатак извршили потпуно, без страха и мане! А на нама је и на поколењима која буду за нама дошла — да извршимо свој!

А. Белић

ТЕКСТ *КЊИЖЕВНОГ ДОГОВОРА* И *ГЛАВНИХ ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ*

Објављујемо овде текст *Књижевног договора* и *Главних правила за јужно нарјечје* дословно онако како је то наштампано у трећој књизи Граматичких и полемичких списа Вука Стеф. Караџића (стр. 299—303), а тамо пренесено из Гајевих „Народних новина" за год. 1850 (бр. 76).

КЊИЖЕВНИ ДОГОВОР

Доље потписани знајући да *један* народ треба *једну* књижевност да има, и по том са жалости гледајући, како нам је књижевност раскомадана, не само по буквици, него још и по језику и по правопису, састајали смо се овијех дана, да се разговоримо, како бисмо се, што се за сад више може у књижевности сложили и уједминили. И тако смо:

1. Једногласице признали, да не ваља мијешајући нарјечја градити ново, којега у народу нема, него да је боље од народнијех нарјечја изабрати једно, да буде књижевни језик; а то све *а*) зато, што није могуће писати тако, да би свак могао читати по својем нарјечју, *б*) зато, што би свака овакова мјешавина, каоно ти људско дјело, била гора од којега му драго народнога нарјечја, која су дјела божија, а *в*) и зато, што ни остали народи, као н. п. Нијемци и Талијани, нијесу од својијех нарјечја градили новијех, него су једно од народнијех изабрали, те њим књиге пишу.

2. Једногласице смо признали, да је најправије и најбоље примити јужно нарјечје, да буде књижевно, и то а) зато, што највише народа тако говори, *б*) што је оно најближе старому славенском језику, а по томе и свијема

осталијем језицима славенскијем, *в*) што су готово све народне пјесме у њему спјеване, *г*) што је сва стара дубровачка књижевност у њему списана, *д*) што највише књижевника и источнога и западнога вјерозакона већ тако пише (само што сви не пазе на сва правила). По том смо се сложили, да се на онијем мјестима, гдје су по овоме нарјечју два слога (syllaba), пише *ије*, а гдје је један слог, ондје да се пише *је* или *е* или *и*, како гдје треба, н. п. *бијело*, *бјелина*, *мрежа*, *донио*. А да би свак лакше могао сазнати, гдје су по овоме нарјечју два слога, гдје ли је један и гдје треба писати *је*, гдје ли *е*, гдје ли *и*, замолили смо сви остали г. Вука Стеф. Караџића, да би написао о томе главна правила, која су доље приложена.

Ако ли когод из којега му драго узрока не би хтио писати овијем нарјечјем, ми мислимо, да би и за народ и за књижевно јединство најпробитачније било, да пише једнијем од остала два народна нарјечја, којијем му је воља, али само да их не мијеша и не гради језика, којега у народу нема.

3. Нашли смо за добро и за потребно, да би и књижевници источнога вјерозакона писали *х* свуда, гдје му је по етимологији мјесто, као што они вјерозакона западнога пишу *х*, и као што народ наш обадва вјерозакона на много мјеста по јужнијем крајевима говори.

4. Сви смо признали, да *х* у самоставнијех имена на крају у род. мн. не треба писати, јер му ондје ни по етимологији, ни по опћеноме народном говору, ни по староме славенском језику, ни по осталијем данашњијем језицима славенскијем није мјеста. Ми смо се опомињали, да ће се наћи књижевника, који ће рећи, да би ово *х* само зато ваљало писати, да се овај падеж разликује од осталијех, или најпослије, да би ове разлике ради мјесто *х* ваљало писати какав други знак. Али једно зато, што се у многијех ријечи овај падеж по себи разликује (н. п. *земаља*, *о̄таца*, *лака̄та*, *тр̄говаца* и т. д.), а друго, што у нас има и другијех падежа једнакијех, па их у писању никако не разликујемо, и што оваковијех ствари има много и у другијех народа, — ми смо сви пристали на то, да се ни *х* нити икакав други

знак на поменутоме мјесту не пише, осим само кад се из смисла не би могло разумјети, да ријеч стоји у род. мн., да се назначе акценти (које ће нам ваљати чинити и у осталијем оваковијем догађајима).

5. Сви смо једногласице пристали, да се пред *р*, гдје оно само собом слог чини, не пише ни *а* ни *е*, већ само *р* нека стоји (н. п. *прст*), и то *а*) зато, што народ тако говори, *b*) што књижевници источнога вјерозакона сви тако пишу (осим једнога, двојице), *c*) што и Чеси тако пишу, *d*) што су и многе славенске књиге глагољскијем словима тако писане, *д*) што се сад доказује, да ни у староме славенском језику на овакијем мјестима није требало писати јерова ни код *р* ни код *л*, јер су ова оба слова на овакијем мјестима била самогласна, као и у Санскриту.

Ово смо дакле за сад свршили. Ако да Бог, те се ове мисли наше у народу приме, ми смо увјерени, да ће се велике сметње књижевности нашој с пута уклонити, и да ћемо се к правоме јединству много приближити. Зато молимо све књижевнике, који управо желе срећу и напредак народу своједу, да би на ове мисли наше пристали, и по њима дјела своја писали.

У Бечу 28. ожујка п. н. 1850.

Иван Кукуљевић, с. р.
Др. Димитрије Деметер, с. р.
И. Мажуранић, с. р.
Вук Стеф. Караџић, с. р.
Винко Пацел, с. р.
Фрањо Миклошић, с. р.
Стјепан Пејаковић, с. р.
Ђ. Даничић, с. р.

ГЛАВНА ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ

Као што је много пута напомињано главна је разлика у језику нашему у изговарању онијех гласова, који се у славенском језику пишу са словом ѣ; и по томе изговарању језик се наш дијели на три главна нарјечја, тј. *источно, јужно* и *западно*.

У *источноме* се овај слог изговара као *е* н. п. *вера, семе, колено, дед, девојка, дете, сено, бело, лепо, несам, сејати, смејати се, желети, волети, видети, вртети, где, овде* и т. д. Овако је у многијем ријечима и у данашњему славенском језику *е* мјесто *ѣ*, н. п. песокъ, млеко, а особито послије *р*, н. п. время, пре (прекрасный), предъ, престолъ, и т. д.

У *западноме* се изговара свуда као *и*, н. п. *вира, симе, колино, дид, дивојка, дите, сино, било, лило, нисам, сијати, смијати се, желити, волити, видити, вртити, гди, овди* и т. д.

У *јужноме* пак изговара се од више руку:

1. Гдје се у источноме и у западноме на овијем слоговима глас не отеже (него или се изговара оштро са знаком ` или ``, као н. п. *сѐница* и *сѝница*, die Meise и *сѐница* и *сѝница*, die Laube, или само полако без икакога акцента, као н. п. *ӳверити* и *ӳвирити*), ондје се изговара као *је* н. п. *вјера, сјеме, пјевати, цвјетови, бјежати, сјеница, увјерити*, и т. д.

2. У овоме догађају кад је овај слог послије *д, л, н* и *т*, онда се свуда (као и у славенскоме и рускоме језику што ми читамо) претвори *л* у *љ* а *н* у *њ* (н. п. *љето, њедра*), а по многијем мјестима (као н. п. у Херцеговини и у Црној гори) *д* у *ђ*, а *т* у *ћ*, н. п. *ђед, ђевојка, ђеца, виђети, овђе, онђе; врћети, лећети, ћерати*, и т. д.; по некијем пак мјестима, особито к западу (као у Дубровнику и у Босни — особито по варошима) ова се два слова не претварају, него се говори: *дјед, дјевојка, дјеца, видјети, овдје, ондје; вртјети, летјети, тјерати*, и т. д.; и за ово могло би се рећи, да је грађански или господски говор јужнога нарјечја, који ми велимо, да би требало узети за књижевни језик у свему народу нашему.

3. Послије *р* изговара се у овом догађају као *е*, н. п. *пред, преко, претопити, срећа, врећа, ждребета, јастребови*, и т. д. Истина да сам ја у Тршићу још у дјетињству слушао *рјечит, грјешник, грјешница*, али у Дубровнику и у Црној гори говори се *грешник, грешница*, и т. д. Овако су и Руси у да-

нашњему славенском језику на овакијем мјестима почетали *е* мјесто *ѣ*, као што је мало прије напоменуто.

4. Гдје се у источноме и у западном нарјечју на овијем слоговима глас отеже (са знацима ̂ или ′), ондје се свуда изговара као *ије* н. п. *дијете сијено*, *бијело*, *лијеп*, *нијесам*, *ријеч* и т. д.

Тако се по овијем правилима говори, које многи наши књижевници још никако не могу, да разумију, н. п. *дијете* и *дјетета* (или *ђетета*) и *дјеца* (или *ђеца*), *лијепо* и *љепше* и *љепота*, *вријеме* и *времена* и *времечит*, *сијено* и *сјенина*, *прелазити* и *пријелаз*, *претопити* и *пријетоп*, *преварити* и *пријевара*, и т. д.

Као што се каже, да никакога правила нема без изнимке, тако се и против овога правила налази неколико ријечи, у којима се слогови изговарају као *јê* мјесто *ије*, и то је у род. мн. код онијех ријечи, које су у имен. (номинат.) изговарају са *јè*, н. п. *дјèло дјêла*, *мјèсто мјêста*. *вјèра вјêра*, *здјèла здјêла*, и т. д. Ако би се нашла још која ријеч, да се гдје и у имен. (номинат.) овако изговара, у оној не би нико погријешио, кад би написао *ије* мјесто *је*.

5. Пред самогласнијем словима и пред *ј*, (по славенскоме пред *я* и *ю*) изговара се као *и*, н. п. *вијати*, *сијати*, *смијати се*, *Биоград*, *изио* (изјела), *видио* (видјела) и т. д.

Кад помислимо, да сваки књижевник закона источнога зна или да *мора* знати, гдје би по славенскоме језику ваљало писати *ѣ*, а тако сваки књижевник закона западнога, да зна или да *мора* знати, гдје би по дојакошњему писању многијех ваљало писати *ě*, а уз то сви да знаду или да морају знати, с какијем се гласом која ријеч у народу изговара, онда се слободно може рећи, да сваки одмах без икакога учења може знати, не само како се која ријеч по јужноме нарјечју изговара, него и у онијем ријечима, гдје се *ѣ* или *ě* изговара као *ије*, на којему је слову и какав акценат, н. п. по слав. *лѣк*, по источ. *лêк*, по запад. *лûк*, а по јуж. *лûјек*; тако слав. *лѣчити*, источ. *лéчити*, запад. *лúчити*, јуж. *лиjèчити*; тако гдје је год у источноме нарјечју на *е* и у за-

падноме на *и* знак ˆ, ондје је у јужноме оштри (") на *и*, а гдје је у источноме на *е* и у западноме на *и* знак ʹ, ондје је у јужноме мало слабији (') на *е*.

Осим назначенијех овдје мјеста још се у јужноме нарјечју изговара *ије* (мјесто *и* у обадва друга нарјечја): 1) у имена придав. (адјект.) и у заимен. (проном.), која се као и она склањају, у род. мн., н. п. *добријех*, *нашијех*, *овијех* и т. д. 2) у овијех ријечи мушкога и средњега рода у твор. једн. (инст. синг.), и у дат. твор. и сказ. мн. (датив. инст. и лок. пл.) сва три рода, н. п. *добријем човјеком*, *дјететом*, *добријем* и *добријема људима*, *женама*, *селима* и т. д У нашијем народнијем пјесмама јужнога нарјечја, гдје је од два слога ваљало начинити један, ондје се на пређашњијем мјестима изоставља *и*, па остаје само *је*, као н. п. *д'јете*, *гн'јездо*, *б'јело*; у овијем пак падежима изоставља се *је*, те остаје само *и* по изговору другијех нарјечја, н. п. *ових*, *тим*; а и у говору по најјужнијим крајевима (као н. п. у Дубровнику и у Црној гори) кад би ко рекао н. п. *добрим*, *добрих*, *добрима*, не би било ништа особито; за то мислим, да би књижевници, који би вољели у овоме не држати се јужнога нарјечја, могли (за сад, док се не би што друкчије у договору одредило) и у прози писати или само овако (*добрим* *добрих*, *добрима*), или мијешати и једно и друго (*добрим* и *добријем*, *добрих* и *добријех*, *добрима* и *добријема*), као н п. што се говори и пише *мојега* и *мога*, *моме* и *мојему* и т. д.

Вук Стеф. Караџић

ИЗ СРПСКОХРВАТСКЕ СИНОНИМИКЕ

II

13. Предлажу нам место *благовремено* — *праводобно*; међутим ми осећамо да су то два засебна појма: *благовремено* значи *на време*, *још док има времена*, а *праводобно* има значење које одговара саставним деловима његовим, тј. *у право доба*. *Време* и *доба* нису потпуни, прави синоними иако им је значење врло блиско те се могу каткада и узајамно замењивати. *Време* је општији, шири појам, а *доба* је извесно, на различите начине одређено време. Зато је свакако тачнија дефиниција у RJA: „дуго или кратко вријеме, али свакако ограничено" неголи код Вука или Броз-Ивековића (а такође и Ристић-Кангрге) где се обе речи преводе латинским tempus или немачким Zeit. Те речи боље одговарају нашој речи *време* неголи *доба*. Према томе, када Маретић у свом Језичном савјетнику (стр. 4) тражи да се та позајмица из црквенословенског или, како он вели, из руског, замени речима *праводобан* или *правовремен*, онда ми осећамо да је *праводобан* донекле по значењу нешто друго, тј. „оно што доликује правом доба", а *правовремен* значи нешто више од *на време* и нама звучи као превод са немачког *zur rechten Zeit*. Међутим за писца добра стила *доћи на време* и *доћи у право време* — две су различне ствари. Према томе, *праводобан* значи који је *у право доба* (дошао или сл.), *правовремен* који је *у право време* (дошао или сл.), а *благовремен* — који је *на време* (дошао или сл.) (исп. и Н J V 57). То су три различна прелива у значењима која се, кад већ у језику постоје, не могу насилно занемаривати. — *Благовремен* је превод са грчког

εὔκαιρος којему одговара лат. opportunus, што и значи „на време“, „ни сувише рано ни сувише доцкан“. Према томе, у прилошкој употреби ми *благовремено* можемо једино заменити са *на време*; *праводобно* или не добацује до правог значења или га *правовремено* знатно пребацује. За све ово могло би се навести безброј примера.

14. Да ли *берза* или *бурза*, тј. да ли да употребљавамо ту реч према немач. *Börse*, одакле смо је и добили као назив установе, или према талијанском *borsa*, фр. *bourse*, пољск. *bursa*, чешк. *burşa* (изг. Ђurza) итд? Руси имају чак *би́ржа* (што се тешко може довести у везу са грчким βύρσα од којега су и сви горњи називи, у крајњој линији, потекли). У Дубровнику се, као што је Вук забележио, употребљавало *бу̑рса* (у Дубр. у граду, а у околини *ћеса*), али на западу наши народи нису примили ту реч у том облику него онако како се употребљавала код Чеха. Питање је: који од ова два облика да узмемо. Један је латинско *bursa* (тал. *borsa*) онако како ту реч употребљавају Западни Словени, а друга је иста реч у немачком изговору. Узалудно је питати шта је правилније, већ је једино умесно запитати се: преко којих смо народа ми примили горњу установу (тј. берзу), па према томе употребљавати или термин тога народа или га заменити неким још општијим интернационалним термином или својом речју. Једино је што се не препоручује: својевољно преправљати ту реч. И позајмљене речи имају свој дубоки значај: оне показују узајамне економске и политичке везе са извесним земљама. Није потребно то уништавати ако немамо своје народне речи и није зазорно употребљавати туђу реч ако смо од туђина добили културну установу коју та реч обележава.

15. Да ли се може израз *у циљу да̀* заменити с успехом изразом *у сврху да*? У старим нашим књигама, нарочито по западним крајевима, на крају текста стоји реч *сврха* у значењу *крај*, *свршетак*, које је истог порекла као и *сврха*. Међутим та је реч код књижевника почела добијати и сасвим нова значења и ширу употребу. Већ Броз - Ивековић наводе: „у књижевника, оно што се радњом хоће да докучи: der Zweck, das Ziel, finis, propositum“. Исп. у примерима:

књижевне сврхе, зграда... другој сврси намијењена,... који се трудише сврхама овога младога завода и сл. Занимљиво је да је та реч, која је дошла из западнијих крајева, добила доста широку примену и код писаца *на истоку*. Има је већ у другој половини XIX в., а у XX она продире свугде, и код прозних писаца, песника, научника и законодаваца. То је у новије време једна од обичних речи у значењу: циљ, намена, задатак, намера. У значењу *завршетак*, *крај* код источних писаца она се не употребљава, док код западних живи и у тој употреби. Зато су, свакако, Ристић-Кангрга и ставили да у значењу *свршетак* та реч „застарева".

Своје значење *циља*, *намене*, *задатка* и сл. ова је реч добила преко значења: крај, крајња намена, крајњи циљ. Код Парчића (Riječnik hrvatsko-talijanski, 1901) под *svrha* налазимо ова значења: 1) fine; 2) scopo, meta finale: — fig. bisongo estremo (стр. 984). Вероватно је од њега узео и Б. Шулек (Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, 1874) своје значење: *svrha, phil. stil.* Ende, *tal.* fine; Endzweck, Ende, *tal.* scopo, fine; bez svrhe zwecklos, *tal.* senza mira. Као што се одавде види, већ је код хрватских лексикографа пре седамдесетих година (I издање Парчићева речника је од 1858) и седамдесетих година та реч изједначавана са значењем *циљ* и без атрибута *крајњи*. А код западних писаца и пре друге половине XIX в. налази се то значење *намене, задатка* (исп., напр., Ваља такођер да приповидам и другим градовима јер сам за ову свѐрху посла, о. Мих. Чуић, Živ. Isusa Kersta, 1848, 45). Занимљиво је да у Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs (Wien, 1853) под речју Ziel стоји:... (Absicht); svrha, namisao; цѣл, намысао, намѣра... наравно и: konac, svršetak (састављачи су му др. Димитрије Деметер за хрватски део, др. Божидар Петрановић за српски и Матевж Чигале за словеначки).

Маретић се буни против израза *у сврху*, али он се буни и против *у циљу* (исп. код њега: *отпутовао је у Нови Сад у сврху женидбе* — не ваља, Јез. савј. 151; али и *отпутовао је у Нови Сад у циљу женидбе* — није добро). И једно и друго није добро стилистички, и ту Маретић има право.

Он предлаже место једног и другог *поради женидбе;* ми бисмо рекли *женидбе ради.* И изрази *у циљу да* или *у сврху да* такође су стилски рогобатни и могли би се на сличан начин заменити. Међутим реч *сврха* добила је право грађанства у целој књижевности нашој и полако избија реч *циљ* из појединих позиција њених. Али се и *циљ* у појединој употреби још чврсто држи. Ето, то је пут којим наше речи треба да потискују стране, а не путем граматичарског проскрибовања. Граматичари треба и у овом случају да кажу да је реч *циљ*, која је немачко Ziel, била колебљива (цил, цељ, -и, цел и сл.; исп. и старо *цѣль* у црквеном језику), па се усталила у облику *циљ*; али то не значи — за сва времена (исп. т. 16).

16. У вези је са претходном тачком питање да ли треба и даље оставити *целисходан* или је боље заменити га речима *сврсисходан* или *прикладан.* И ту је критика потекла од Маретића, само не сасвим у духу постављеног питања. Он вели да није потребно *цијелисходан*, *цијелисходност* (ми говоримо *цел̀исходан*, *цел̀исходно̄ст;* правилно код Ристића-Кангрге), већ да је довољно *схо̏дан* и *схо̏дно̄ст*, изко- је узето из руског (сходный, сходность), и то са значењем којега нема у руском језику (Јез. савј. 7, 131). Али и код нас *сходан* нема исто значење као и *целисходан;* прво значи gemäss, entsprechend (Ристић-Кангрга), а друго у најмању руку (в. ниже) zweckmässig (Р.-К.), и зато *схо̏дан* не може заменити *цел̀исходан.* Због тога је горе и предложено *сврсисходан* или *прикладан*, као што се код неких писаца, нарочито на западу, и употребљава.

Да наведем који пример за значење *одговарајући*, или *згодан* или у прилошком значењу *према* које *сходан*, *сходно* — увек имају: *Том добром краљу дужан сам служит ја... и, сходно своме чину, рушити покушај сваки* (Песме Р. Ј. Илића II, СКЗ 120, 1909, стр. 112), *Практика је показала да је систем Пибодич сходнији за нас* (Ј. Ристић, Писма Ф. Христићу, од 1870—1873 и од 1877—1880, Београд, 1931, 29), *Све у свиету облик прима сходан*, (и све...) *у вјечности виек свој има згодан* (Прерадовић, Дјела I, 1918, 265), *Царица је на све промислила, и налоге свуд издала сходне*

(М. Бан, Дјела I, 1889, 221), *Али поднеби у нашем сходнијег... и употребљивијег од њега [дуба] нема* (Ј. Панчић, Из природе, СКЗ 13, 1893, 72) и др.

Целисходан претставља врло незграпан превод са руског *целесообразный*, а у вези са немачким zweckmässig, и то опет руским средствима, само што у руском језику *сходный* значи *сличан*, *једнак*, и само у народској употреби *повољан*, *јевтин*, *згодан* (исп. примере код Ушакова: *Купить по сходной цене* — по повољној ц., *Сх. товар* јевтина роба, *Сходная покупка* — повољно, јевт. куповина); дат. употребе (*цели-*) одговарао је немачком zweckmässig боље неголи руском сложеничком *целе-*. И поред ове незграпности образовања те речи, и поред тога што се *цел*, ген. *цели* (старо цѣль) више није употребљавало у језику, речи *целисходан*, *целисходност* вршиле су врло разноструку службу у нашем језику. Прво, вероватно, у административном језику у којем је ова реч поникла, а после и у општекултурном. Она има шире значење неголи њен руски оригинал и немачко zweckmässig. *Целисходно* је не само оно што одговара намени или циљу већ и приликама уопште, што је за дани тренутак најкорисније и најбоље. Реч *целисходан* најбоље исказује све то заједно и зато је, у извесном правцу, незамењива. Данас је та реч доста блиска по значењу страној речи „опортун". Покушај да се *целисходан*, које је богато значењима, и зато што му не смета више ни први ни други део по своме значењу, — замени речју *сврсисходан* враћа ту реч на њено основно значење (*сврха*=циљ), иако се она већ давно од њега одвојила, и уноси нашу реч (*сврха* у дат.) у једну вештачку творевину, што ни по смислу, ни по лепоти (исп. три *с* у њој у три слога) не даје никакву замену, већ напомиње крпљење новим платном старих негодних крпа. „Прикладан" даје само део значења *целисходан*, и ту реч само у извесним случајевима може заменити.

Ово је једна од оних речи, као што се често у језицима јавља, која је постала врло чудноватим начином, али која се, једном начињена, одомаћила и добила свој властити, врло занимљив развитак. Има много начина да се њена појединa значења замене лепим нашим речима, али

целокупност њених значења која она у извесним случајевима обележава — ниједна права народна реч још није стигла да у себе покупи, иако јој се неке већ знатно приближавају.

17. Предлажу нам да се речи *час* и *часовник* замене речју *саш*. Ја мислим да ту и предлогу нема места, јер се на истоку као и на западу употребљава *саш* за оба појма, и тек се понегде врши постепено потискивање турске речи *саш* у два њена значења двема нашим речима *часовник* и *час* (исп. НЈ IV 126). Питање је ипак шта се овим хтело? Познато је да је употреба речи *час* место *саш* долазила са истока (исто тако и *часовник*), а да у западним крајевима *час* значи „минут“. Маретић, који добро зна да се код Срба *час* у значењу *саш* употребљавало од XIII в. у целом низу споменика све до XVIII в., а да се *час* у значењу „минут“ употребљавало само код једног јединог западног писца (J. Бановца, RJA I 902) у XVIII в., вели да је „*час* у већем дијелу народа нем. Minute“. Међутим ни у Вукову речнику ни код Броз-Ивековића тога значења нема (исп. НЈ IV 27); *час* код њих значи *шренушак* и сл. Када Маретић говори да се код Срба *час* употребљавало и раније у значењу „сат“, у XIX в. (можда и као русизам), онда ми можемо рећи да не видимо правих разлога да се то сматра као русизам кад знамо да се у православној цркви од најстаријих времена *час* тако употребљава. Међутим *час* и код Срба има подједнако и значење *шренушак* и сва друга слична значења (као што се то може лепо видети код Броз-Ивековића I 148—149). Исто тако је стара реч српских споменика и *часовник* која је оживљена и добила извесну употребу у новије време. Питање је само о називу за *минуш*. Мислим да за то може остати и интернационална реч као што је устаљена за *секунд*, а тако је и у многим европским језицима. Али и за *минуш* и *секунд* могло би се наћи и добрих народних речи. Већ их има на помолу, али ниједна од њих није добила широку употребу. Тако ће се и *саш* и *ура* одржати још извесно време.

18. Да ли може реч *учинак* или *дјеловање* заменити реч *дејсшво*? Тако нешто предлаже и Језични савјетник

Маретићев, али, као што је познато, Маретић је много бољи у критици онога што није добро него у предлагању новога. Очигледно је да је *дејство* руско *действие* од којега имамо у руском и *действовать* и многе друге речи. У нашем језику *дејство* се употребљава у административном језику: *ставити у дејство, молити за дејство* и сл. у значењу: ставити у покрет, отпочети радити, покренути, потстаћи, узети у посао и сл.; напр. *Ако се кнез Милош остави да ради како сам најбоље зна, он ће ... у дејство привести оне законе* (Ч. Мијатовић, Кнез Милош и пук. Хоџес, Споменик XVII, 1904, 89), *Ко у ... фабрикама ... справе ... не стави у дејство и тиме проузрокује опасност за живот, казниће се строгим затвором* (Крив. закон, 1931, 78). Данас се та реч у административном језику прилично избегава, те је вероватно да ће се изгубити. Али се *дејство* употребљава и за оно друго значење за које се и предлажу горње речи. Мислим да је реч *учинак*, исто као и *учин*, уска реч за *дејство*; то је нешто већ свршено, учињено; а *дејство* је каткада и почетак акције, знак извесне акције. За *лек* се пита: „има ли дејства", да ли се виде знаци утицаја, побољшања. Вели се и да лек добро делује, али се још не може рећи „лек има деловање" или сл. *Деловање* има махом значење *рад*, *радња*, *вршење радње* и сл. у, донекле, другој области и другом смислу него *дејство*; *деловање* може производити *дејство*, али *деловање* није још исто што и *дејство*, мада му се у извесним приликама знатно приближава. Из овога се види да је *дејство* добило значење стране речи *ефекат*, а може значити и *утисак*, па каткада и *утицај*, *чин*, *акт* *резултат*, на што се, вероватно, мислило када се предлагала реч *учин*, *учинак*. Она би могла да замени *дејство* само у понеком значењу, тако да она иде међу оне речи којима се ова реч у појединим значењима описно износи. *Дејство* се тако упорно и држи у нашем језику што није у вези са другим речима и што, због тога, има у великој мери апстрактно значење и доста често непрецизно, неодређено. (Ја видим из грађе Српске академије наука све то колебање, а међу значењима доста често и значење *радње*, *акције*, *деловања*, што је и навело неке да *деловање* предложе као

његову замену. Напр. *Интересовање код наших војника ... о ефекту дејства своје артиљерије*, М. Лазаревић, Срп. тур. рат 1, 1928, 109; *Крупно социјално дејство ових радова огледа се у службеним подацима Министарства социјалне политике*, М. Б. Милошевић, XX Век, књ. 1, св. 4, 1938, 39; *И потпуна слобода у нашим дејствима*, М. Павловић, Војвода Мишић од Сувобора до Марибора, 1922, 96; *Дејство наших чула јесте механичко*, Б. Кнежевић, Пропорција у историји, 1901, 372; *Повлачење непријатеља ... је последица претрпљеног пораза у дејству према Галичу* (Ж. Павловић, Битка на Колубари II 1930, 159). У савременом, пажљиво рађеном тексту та се реч избегава, помало и застарева. Има много описних начина којима се она замењују (лек није имао утицаја, лек је деловао, пружио олакшање итд); али једне, добре речи за сва његова значења у *целисходности* још немамо. Занимљиво је да се код речи *дејство* опажају две ствари које јасно показују да се она мирним, еволутивним путем постепено из језика потискује: с једне стране, осећа се као архаизам, а, с друге, вероватно у вези са тим, замењује се описним начинима. Као засебна реч најближе је *деловање* у понеким случајевима, тј. тамо где се ограничава широко значење деловања; али још далеко не у свима. У току времена реч *деловање* може се испунити и свима значењима речи *дејство* и ограничити се само на та значења, онако као што се наше речи поступно испуњавају значењима страних речи које нисмо имали; али се тога ради оне морају још неко време напоредо употребљавати.

Из овога разлагања може се разумети да се реч *дејство* не гони из језика што је позајмљена, а најмање зато што је словенска позајмица; она се уопште из језика не гони; али она, по природи својој, показује знаке неотпорности и постепеног губљења. Овим је, вероватно, означен пут којим ће се тај процес продужити.

19. *Домаћинство* и *кућанство* — да ли претстављају исти појам? Ниједне од тих речи нема Вук; а и у старом су се језику слабо употребљавале: *домаћинство* од XVII в., а *кућанство* од XVIII; па и значења им нису одмах она која су нама позната, већ су обе донекле апстрактне речи: *домаћинство*

оно што се тиче домаћина или како каже RJA: „особина, посао онога ко је домаћин“. То значење наводи RJA из Богишића („Домаћинство не иде само по старости“) и J. Групковића („Домаћинство, владање куће“). У данашњем језику реч *домаћинство* има друго значење: оно значи све што у привредном правцу припада једном дому, све што се тиче једног дома у том правцу, а не само управу дома, тј. оно што би се тицало непосредно домаћина. Сва та значења наводи Ристић-Кангрга под 1 и 2. Ја бих само његова значења поређао другим редом и разбио бих значења под 2 на две групе, дакле 1) Hauswirtschaft, 2) Hauswesen, 3) Haushalt, Haushaltung.

Код речи *кућанство* немамо такође јединственог значења. Требало би да значи *оно што се тиче припадника куће (кућана* или *укућана)*, а затим, вероватно, *и оно што им припада*. У RJA као значење стоји „cura rerum domesticarum (управ особина или стање кућанина), управљање куће и кућног имања“. Ту се, сем других, наводе и ови примери: у значењу уопште *привреде* — *Да се у кућанству државном уклони сваки сувишни трошак*, Збор. закон. 1863, 6; у уском значењу *покућанства: Под кућанством разумевају се само ствари које су потребне за пристојну порабу стана*, Грађ. закон. 2, 101. Најзад се под *кућанством* разуме *кућна чељад* (кућани): *Када služинче ступи у службу постане чланом кућанства*, Зборник зак. 1853, 2, 88.

Све су ово старија значења ове речи, доста неодређена, а у новијој се литератури јављају и друга значења. Можда би се могла ова Богишићева одредба навести као карактеристична за *кућанство*: *Уопће говорећи мужу припада господарство а жени кућанство* (Збор. I, 1874, 272). Исп. и: *Уза сваку школу ... мора бити ... школска кухиња за вежбање ученица у кућанству* (Закон о нар. школама, 1930, 23), *Шарлота је читаво моје кућанство подигла за три категорије* (Крлежа, Господа Глембајеви, 1928, 71), *Бијаше припет у углу комад ... платна иза кога је морало стојати остало кућанство* (А. Гавриловић, Деспот. властела, 1896,5), *Училе су књигу (девојчице), ал' добиле су и поуку за кућанство* (J. Игњатовић, Патница I, 1888, 46), *У сваком раду*

или кућанству мора све своје одређено мјесто имати (Ђ. Радић, 1878, Поврт. 49) и др. И из ових, као и из других примера који би се још могли навести, јасно је да је *кућанство* све оно што се тиче куће (Haushalt), и посао, и потребе, и ред и све. *Домаћинство* обухвата цело имање, све послове око њега, и управу њим и власт над њим. Према томе *домаћинство* је шири појам од *кућанства*, али су обе речи ограничене оним што припада једној породици или једној задрузи. Исп. *Приликом . . . пописа нису бројане куће већ домаћинства, а то двоје није исти појам* (Т. Радивојевић, Лепеница, Срп. етн. зб. XV, 1911, XIV), *Домаћину може домаћинство и домаћинску власт одузети само задруга* (А. Петровић, СЕЗб VII, 1911, 414), *Све такве породице имају доста земље за обрађивање и . . . домаћинство колико-толико развијено* (Влајинац, Моба и позајмица, Срп. етн. зб. XLIV, 1929, 44), *Хигијенски заводи ће . . . израђивати планове . . . узорних домаћинстава* (Санитет. законод. 5, 1930, 49), *Нека суди сада читалац: колико се њих морало родити . . . па да се овако домаћинство подигне!* (Сремац, Поп Ћира и поп Спира, СКЗ 136, 1911, 42) и сл. Одавде се јасно види разлика између *кућанства* и *домаћинства*. Ретко кад добија домаћинство и шире значење економије или привреде, напр. *Руско суvоземно домаћинство прилично познајем* (М. Јанковић, СКГл. 1926, XVIII, 4; можда је ово и превод речи *хозяйство*). То шире значење добијају код нас, као што је већ напоменуто, речи *газдинство* и *господарство*, и поред тога што оне још увек могу донекле значити и оно што и *домаћинство*. На тај начин имамо три ступња значења ових речи: *кућанство*: оно што се у пословима односи на кућу, *домаћинство*: оно што се тиче привреде и свега осталог имања једне породице или задруге и *газдинство* или *господарство*, о којима овом приликом нисам исцрпније говорио, могу значити и економију или привреду уопште.

А. Б.

ЈЕДАН НАРОЧИТИ ОБЛИК ГЛАГОЛСКОГ ПРИЛОГА САДАШЊЕГ

Кад при читању наиђемо на прилог садашњи глагола *познавати* у облику *познавајући*, ми скоро и не запажамо да је ту у питању један готово усамљен случај начина образовања тога глаголског облика. То ће рећи да је такав овај облик сасвим обичан у разговорном језику и да се доста често такав употребљава и у писању, не само у дневној штампи већ и у књижевности. А налазимо га каткад и код најпознатијих наших писаца, што значи да је тај облик ушао и у књижевни језик. Међутим, граматике нашег језика, ни једна од њих, не познају никаквог „изузетка“ у образовању глаголског прилога садашњег ни у једне групе глагола, па ни у глагола *познавати*.

С друге стране, сасвим је лако запазити да глаголски прилог *познавајући* (а у овоме облику се, али знатно ређе, срећу и примери: *признавајући*, *упознавајући*, *предавајући*, а можда и још који слични) није правилан, јер није, као код осталих глагола, направљен од презента додавањем наставка -*ћи* на данашњи његов књижевни облик 3 л. множине. Пошто овај облик данас гласи *познају* (а не *познавају*) то је правилан облик прилога садашњег — *познајући*. Оволико о томе знају сви, бар сви они који пишу. Али није довољно само ово утврдити већ је потребно дати и објашњење којим се путем у језику наметнуо облик глаголског прилога типа *познавајући*, јер је и то, свакако, пут лингвистичких закона. Ово објашњење је утолико потребније што за њега постоји више могућности.

У нашем језику има врло велики број глагола, већином итеративних (учесталих), који су постали извођењем, тј.

добивањем инфикса (уметка) — *ав*. Такви су глаголи: *закопавати*, *затрпавати*, *зауздавати*, *извештавати*, *намотавати*, *одобравати*, *окопавати*, *пооштравати*, *разврставати* и сл. Ови глаголи и у презенту већином имају исту основу као у инфинитиву: *закопавам*, *затрпавам*, *зауздавам*, *извештавам*, *намотавам*, *ододравам* итд. Само се по себи разуме да ће и њихов глаголски прилог садашњи гласити: *закопавајући*, *затрпавајући*, *зауздавајући*, *намотавајући*, *одобравајући*. С овима су по своме постанку врло слични глаголи: *давати*, *задавати*, *продавати*, *предавати*, *признавати*, *познавати*. И не само по постанку већ су ови глаголи с онима првим инфинитивом и свим осталим облицима инфинитивне основе у свему једнаки. Али су по облицима презентске основе ово две различите групе глагола. У прве групе је основа презента, како смо већ рекли, једнака с инфинитивном, а ови други глаголи имају друкчију основу презента. У данашњем књижевном језику, и у дијалектима који чине њихову ужу основицу, говори се једино: *дајем*, *задајем*, *продајем*, *предајем*, *признајем*, *познајем*. Додуше, у неким говорима нашим још се чују, па су чак и обични облици: *давам*, *продавам*, *предавам*, *задавам* (Задавам ти тврду вјеру непреломљену, напр., чујемо често у говорима црногорским). И у тим би говорима, према овоме, било потпуно правилно образовање прилога садашњег у примерима: *давајући*, *задавајући*, *продавајући*, *предавајући*, па и: *признавајући*, *познавајући*, *упознавајући*, иако, треба истаћи, глаголи који су на показани начин изведени од основног *знати* нешто ређе једначе презентску основу с инфинитивном. А ваља имати на уму да се глаголски прилог садашњи *познавајући* данас ни по чему не осећа као дијалекатска особина, и он то никако није. Ово се може тврдити, прво, по томе што га не употребљавају само писци из овога или онога нашега краја већ га налазимо у језику макар ког књижевника и, можемо рећи, у свим дневним листовима, истина — доста често напоредо с правилним обликом прилога садашњег, који је, скваками је потребно нагласити, још увек знатно чешћи. Други би доказ за ово била чињеница што у књижевном језику не налазимо других

презентских облика с основом као у инфинитива. А уколико се на њих ту и тамо наиђе, они имају карактер изразитих дијалектизама. Од свих ових облика у књижевном језику основу инфинитива има једино глаголски прилог садашњи. Али ако ово можемо рећи за данашње стање, то никако не важи и за наш књижевни језик у прошлости. Више старијих писаца и све презентске облике глагола *познавати* (као и глагола *давати* и скоро свих с њим сложених) употребљавају с основом инфинитива.

У употреби облика ових и сличних глагола с уопштеном инфинитивном основом предњаче дубровачко-далматински штокавски писци XVI, XVII и XVIII века: Д. Рањина, М. Држић, С. Гучетић, Ветрановић, Нањешковић, Кавањин, Палмотић, Б. Кашић, Гундулић, И. Ђорђевић, Качић-Миошић и др. Таквих облика налазимо и код босанских и славонских писаца из онога времена. У ово се лако уверити ако се погледају само примери у Рјечнику Југославенске академије знаности и умјетности, у којему П. Будмани о глаголу *давати* с разлогом износи: *да́вати*, да̂јēм и да̂вāм...“ па у истом ступцу на стр. 309-ој утврђује: „Велики дио писаца употребљава“ за през. без разлике облике толико од основе *дава*- колико и од основе *daj*-; само се чини као да су прошлих вјекова други облици обичнији код чакаваца, а први код Дубровчана; у наше вријеме већина штокаваца држи се другијех (тј. облика с основом *daj*- М. С.), а први се чују само у јужној Ерцеговини, у Црној Гори, у Боци Которској, у Дубровнику (в. и Вуков рјечник)“. А Вук каже да се по југозападним крајевима поред *дајем* употребљава и *давам*. Ову Вукову констатацију потврђују не само примери које Будмани наводи из народних умотворина и дела Ст. М. Љубише:

Не *дава* гроша ни арача, Нар. пј., — Па агама четврину *давај*, Нар. пј., — Калопере, бегово цвијеће, нити цваиш ни сјемена *даваш*, Нар. пј. херц., — Човек *дава* све за образ, а образ ни за што, Нар. посл., — Заову карају, а невјести свјет *давају*, Посл. Дан., — Ја *давам* дужду поклон и данак као господару земље, Прип. Љубиша, — Стане Друшко да се каје и савјете *дава*, Прип. Љуб. и сл., — него

и примери које налазимо у лексичкој грађи Института за српски језик Српске академије наука. И међу овим примерима највише их је из народних умотворина сакупљених опет по југозападним крајевима и код писаца из тих крајева:

Ко много пита мало му се *дава*, — Он повика што му грло *дава*, — Иван бане три весеља чини, једну радост милу ћерку *дава*, — Те погоди Крчка Кнежевића посред паса да не *дава* гласа, — Кнез Јанко *дава* писмо попу Мићу и говори му (Његош), — *Дава* траве и нешто лијечи (Његош), — За његово добро срце и за љубав што ти *дава* (И. Војновић), — Кметови *давају* половину или трећину од хака (Ј. Дедијер), — Него ми ту *даваш* разлоге (Ђаја, Наши приморци), — Један другоме *давају* знакове мигајући очима (Матавуљ), — Али чему да ја вама *давам* рачуна о својим пословима (Ћипико), — Раја која плаћа харач и *дава* мушку дјецу у јаничаре (Л. Војновић), — Јер само кад спава *дава* мира (Дум. Ив. Стојановић), — Ко нема ништа друго, *дава* вином или сиром (В. Врчевић), — Далмација није више оно што *дава* смјерове у књижевности (Решетар).

Што и код новијих хрватских писаца ван штокавске Далмације, код Рачког, Јагића, Шеное, Назора и још покојег, срећемо чешћу употребу презентских облика глагола *давати* са садашњом инфинитивном основом, то је сасвим разумљиво када се зна да је код Хрвата стално постојала тенденција да свој књижевни језик богате не само особинама народних говора већ и елементима узетим из старијих, у првоме реду дубровачких писаца. А употребу основе *дава-* у облицима презента, императива и прилога садашњег код српских писаца на истоку можемо објаснити, углавноме, тежњом да се подражава језику народних умотворина. Ово потврђују примери:

Слађани жубор моме срцу *даваш* (Ј. Илић), — Не *давај* јаде на момке младе (Ј. Илић), — О, Боже рећи ће анђео, велико је давање твоје, *даваш* што хоћеш да даш (М. Ђ. Милићевић), — Воде ми нека, ја му не *давам* (М. Ђ. Милић.), — Па воћка с колима управо хода којима хитрене покрете *дава* (Д. Станојевић).

Као и остали презентски облици, тако ни глаголски прилог садашњи од основе *дава*- није редак код старијих писаца. И овај су облик с том основом раније употребљавали не само писци из југозападних крајева („Облик *давајући* прошлијех вјекова долази и у писаца који у презенту имаду само *дајем*“, П. Будмани у Рјечнику ЈАЗУ уз *давати*, стр. 309, 2-ги стубац) већ и они на северу и истоку (испор.: „... *даваюћи* имъ знакъ и машући имъ“, Ник. Грујић, Примѣт. 61; - „... *даваюћи* причинȣ, что никомъ много питїе тако не приличнѡ“, З. Орфелин, Подрум. 17—18). Међутим, код новијих писаца, ни код српских ни код хрватскaх, па ни код оних из југозападних крајева, скоро никад не наилазимо на облик прилога садашњег с инфинитивном основом (у Рјечнику Ивековића и Броза под *давати* каже се: „*давајући* сада је слабо у обичају“). У грађи Института за српски језик нашао сам само један такав пример:

> Добацивате Мими погледе и смијешак *давајући* му разумјети (Косор Миме, 1916, 32).

И овај се пример осећа као дијалекатски. А то исто се може казати за прилог садашњи свих са *давати* сложених глагола. С обликом прилога садашњег глагола *познавати*, међутим, није такав случај.

Ми смо већ напред утврдили да широка распрострањеност облика *познавајући* отклања претпоставку према којој би се његова употреба могла схватити као дијалекатска особина. А остали презентски облици с инфинитивном основом истога овога глагола — и то смо̑ такође већ утврдили — уколико се и срећу данас у књижевном језику, имају карактер дијалекатских облика. Вук у своме речнику и не наводи ове облике, иако их има у народним умотворинама, понеки пут и у онима што их је сам Вук скупљао:

Бе какав је шарац од мегдана...
Познава га Ђурђева Јерина (Нар. пј. II, 474),
— Он *познава* све градске торине (Нар. пј. IV, 418);
— По вођу се дуб *познава* (Посл. Дан.);
— Ко је зете од Сријема Мато,
Нек *познава* своју вјереницу (Хрв. нар. пј. I, 375);

— Ја *познавам* и сина твојега,
Младог Иву јунака храброга (Т. Мил. Умот. 20).

Т. Маретић у Рјечнику ЈАЗУ каже: „налази се презент *пòзнāвāм,* понајвише у јужним крајевима“. А, поред примера из старијих писаца који су у овоме речнику наведени, то потврђују и они што смо их нашли у грађи Института за српски језик. Ови примери су: из Ст. М. Љубише (А о гријеху немој мени казивати, ми се *познавамо*, но кажи стрику Бошку, — Не *познаваш* ти ћуд нашему народу); из Матавуља (Ја мним и ви *познавате* кнеза Марка); из В. Врчевића (Пошто видје да ништа из ње не разумије, нити слова једнога *познава*, помисли); В. Ардалића (Чоека из велике фамилије *познавају* и носе му); Д. Вушовића (Итеративни глаголи на *-авати*... *позңавам*... итд.).

У Змајевим стиховима:

А с тим дође мучна страва
Какву досад не *познава*, —

означени облик је, ван сваке сумње, употребљен ради слика. У говорима југоисточне Србије често чујемо облике презента с основом као у инфинитиву (иако тамо нема инфинитива), зато што се у њима ова основа успштава и у презентским облицима скоро свих глагола овога типа (Испор. у „Нечистој крви“ Бор. Станковића:

Хаџи Гајка, хаџи Гајка девојку *удава*
Ем је *дава*, ем је *дава*, ем је не *удава!*

Па ипак се може рећи да је употреба облика презента и императива глагола *познавати* од инфинитивне основе данас знатно ограничена, док је употреба облика прилога садашњег истог глагола од ове основе доста распрострањена. Ту употребу срећемо и код старијих и код новијих наших писаца, и из свих наших крајева:

Чујући шта он говори остану изумљени, *познавајући* се с њим и једући толике године хлеб... за једним столом (Г. Зелић, Житије I, 199), — *Познавајући* чисту истину и не казујући ју, с каквом совестју мислимо пред Бога доћи (Доситеј, Живот и прикљ. 125), — *Познавајући* данашњи свет мислим да знаш да нема ништа (Стејић, Заб. II, 95), — По Херодоту су живели чак

у VI столећу пре Христа, не *йознавајући* гвожђа (Тројановић, Ватра 120), — *Познавајући* Вук матерински језик као мало тко, знао је и понајвише... (Т. Маретић, Грам. 5); — *Познавајући* либералне идеје цареве, карловачки Сабор... молио га је (Скерлић, Срп. књ. XVIII в., 128).

И мада је тачно да код наших писаца налазимо и облике времена садашњег и прилога садашњег глагола *йознавати* с инфинитивном основом, — ми ипак о њима не можемо подједнако судити. Зато сматрамо да се може замерити Ивековићу и Брозу када у своме Рјечнику тврде да *йозна́вати*, по̀зна̄јēм има и презент „по̀зна̄ва̄м, па према томе и позна́вајӯћи, по̀зна̄ва̄ј". То би значило да је употреба сва три ова облика истих размера и истог карактера, и да је *йознавајући* правилно образовано од *йознавају*. Првобитно је, свакако, могло тако да буде, и вероватно је некада тако и било. Али данас више није.

Док су многим писцима облици презента и императива с инфинитивном основом глагола *йознавати* потпуно страни, употреба прилога садашњег с инфинитивном основом истога глагола њихову језичком осећању се ниуколико не противи. Што се такав тај облик уоштава, несумњиво је за то морало бити и општих услова. У нашем језику има велики број глагола овога типа с једнаким обликом инфинитивне и презентске основе. Такви су глаголи: *зайра́вати - зайр̀а̄ва̄м*, *намота́вати - намо̀та̄ва̄м*, *окойа́вати - око̀па̄ва̄м* и сл. У њих глаг. прилог садашњи гласи како једино и може гласити: *зайра́вајӯћи, намота́вајӯћи, окойва́јӯћи*. И овај се облик, дакле, као и сви остали прави од основе на *-ава*. Кад се се с овим заједничким наставком обеју основа вежу наставци за облик презента и глаголског прилога *-јући*, онда је разумљиво што се као наставак овог последњег облика осећа *-авајући* и што се у свести грађење овог облика схвата као да он постаје додавањем означеног сложеног наставка на општи део глагола. Ово својство се могло пренети и на све глаголе у којих се инфинитивна основа свршава на *-ава*, ма била у њих и друкчија основа презента. Ја мислим да је тако дошло до механичког кидања

везе између прилога садашњег глагола *йознавайи* и облика презента од којег се он правилно гради, и до исто таквог његова везивања за основу инфинитива, и да је тим путем дошло до уопштавања облика *йознавајући*. А како ни тај пут никако није у супротности с језичким законима — то лингвистички овај облик није неоправдан. Али овде треба узети у обзир још два момента. Овај пример је, прво, скоро усамљен случај, који противуречи уобичајеном начину образовања прилога садашњег свих осталих глагола, а друго — облик *йознавајући* је, поред све своје распрострањености, још увек ређи од правилног облика *йознајући*. Обе те чињенице дају преимућство употреби овог последњег облика.

М. Сйевановић

ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ

1. *Безживотна ствар.* — Правило нашег језика о једначењу два слична сугласника а затим свођење њихово на један сугласник доводи понекад до колебања и не спроводи се увек доследно. Тако и у чланку из којега је наведени пример имамо правилно *иживео се* и неправилно *безживотна*. Међутим, у оба ова примера имамо исту гласовну промену, тј. једначење *з* и *ж* у *жж* и затим свођење на једно *ж*. Дакле, *изживети се* > *ижживети се* > *иживети се* (као: иженити, ижећи и сл.), *безживотни* > *бежживотни* > *беживотни* (као: беженац — онај који је без жене, беженство, бежични, бежучни и сл.).

2. *Многострука унаказивања . . ., изнакажујуће реперкусије . . ., без изнакаживања људи . . .* У истом чланку налазимо још једно колебање које такође није ретко код људи који се баве писањем. Овде је у питању грађење учесталих глагола наставком *-ивати* од свршених глагола на *-ити*. Тада се по правилу испред наставка *-ивати* врши јотовање сугласника основе: зарадити: зарађивати, забранити: забрањивати, испразнити: испражњивати, накнадити: накнађивати, уредити: уређивати и сл.

Неки од ових глагола поред *-ивати* могу учестали облик градити и наставком *-авати* (код неких је овај други наставак обичнији), као напр.: заштићивати и -авати, истребљивати и -авати, надвишивати и -авати и сл. Разуме се да се према инфинитиву разликују и остали облици. Тако глаголи с наставком *-ивати* имају у презенту *-ујем*, а с наставком *-авати* имају *-авам* (забрањујем, уређујем, али: заштићујем и заштићавам, допуњавам и допуњујем и сл.).

Међутим, било да је наставак *-ивати* или *-авати* (и *-ати* — платити: плаћати и сл.) када су оба наставка у употреби увек се врши јотовање.

У горња три примера јотовање је извршено у два (другом и трећем), док у првом није. Тако имамо правилно: *изнакажујући* (изнаказити: изнакаживати, изнакажују) и *изнакаживање* (глаг. именица од *изнакаживати*) и неправилно *унаказивање* м. *унакаживање* (глаг. именица од *унакаживати* изведено од *унаказити*).

Према данашњем нашем језичком осећању оба ова глагола (унакаживати, изнакаживати) ишла би у групу глагола који имају оба наставка, *-ивати* и *-авати*, и то, можда, међу оне глаголе код којих је обичнији наставак *-авати*. *Унакажавати*, *изнакажавати* и правилно је и слаже се с језичким осећањем као и оно прво.

Св. М.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

1. Зашто *ражена* и *ражана*, а не *ражна главница?*

Наш народ који се бави земљорадњом зна шта је *ражна главница*. Латински Secale cornutum. То је она тврда, рожаста, црно-љубичаста, малом рошчићу слична гљива која расте и дозрева као паразит у класу ражи.

Школовани пољопривредници знају и више: да се ражна главница добро плаћа, увек боље но и сама раж, око педесет пута скупље, јер се од ње израђује један од најважнијих лекова у медицини — лек против разних крвављења из материце и других органа. Речју, ражна главница за ратара је у већини случајева штеточина (не издваја се за продају), а у медицини је лек од прворазредне вредности. Међутим у нашим приручним књигама о лековитом биљу, у уџбеницима о фармакогнозији, писци, сви без разлике, ову ражну главницу називају, погрешно, *ражаном* и *раженом главницом*, а никада, правилно, *ражном*. Они, свакако, знају за *ражну сламу*, за *ражни хлеб*, али не знају за *ражну главчицу*. Знамо за придев *ражан, ражни* да зависи од тога да ли је у одређеном или неодређеном придевском виду: *ражан, ражни корен*; знамо за *ражну влат*, за *ражно брашно*. Како да се ови наши писци не сете придева *лажан?* Не постоје придеви; *лажен, лажена, лажено*. За *вест* се каже да је *лажна*, и само *лажна*. Према томе, не постоје ни придеви *ражана, ражена*. Истина, наш народ каже: *синове раженити, кћери разудати*. Каже се и *раженити се* (развести се, sich scheiden). Али глагол *раженити* очигледно нема никакве везе са *ражи*, у њему је основа *жена*, а не — *раж*. Зато — док нам се противно не докаже — сматрамо

да је наопака реч *ръжена*. Уверени смо, увидеће то, безусловно, и наши писци фармакогнозије у случају да нам Уредништво Нашег језика да за право.

Н. М.

Пре свега, било би потребно да нам је писац рекао где се све говори у народу *ръжна главница*, *ражна слама*, *ражни хлеб* и сл. То не би морало бити искључено, али је Н. М. могао загледати у Буков речник где би видео да је *ражани* или *ржани* сасвим обичан облик у нашем народу. Дакле што у фармакопеји стоји *ражана главница*, то је сасвим исправно. Н. М. је могао знати да се поред наставка *-ани* употребљава и наставак *-ени* при извођењу придева ове врсте; тако имамо *брашнен*, *зобени*, *ланен*, *папрен* итд. Према томе, не би било немогуће да се и *ражени* појави напоредо са *ражани*. Кад су се већ за *ражан* наводиле паралеле, требало је навести *зељан*, *конопљан*, *трњан* и сл. који као и *ражан* имају стари наст. *ан* (=ѣн), а не *ьн* као *лажан, лажна*.

А. Б.

2. *Наш судија — наше судије* и сл.

Питају нас читаоци зашто су именице *војвода*, *судија*, *слуга* и сл. у једнини мушкога рода, а у множини женског: *наш војвода*, *наше војводе*. Уствари, ове именице имају промену именица женског рода и требало би зато да су и женског рода у целој промени. Али, као што је у нашој науци утврђено (в. Јужнословенски филолог IV, 1924, стр. 24—28), под утицајем тога што се именице *војвода судија слуга* и сл. у једнини наводе често уз име мушког рода: *војвода Петар*, *судија Марко*, *слуга Радован*, то су те именице, захваљујући тој вези, добиле свој мушки род. У множини се не употребљавају са именима, и ту су те именице задржале свој граматички род, тј. женски. У нашем старијем језику, и каткада у дијалектима, употреби се и женски род у једнини или мушки род у множини; али то не иде у књижевни језик.

А. Б.

3. „ШТРЧАТИ“ ИЛИ „СТРЧАТИ“

Последњих година у нашој штампи све више улазе у употребу облици глагола *шӣр́чаӣи* место глагола *сӣр́чаӣи*. И у дневним листовима, и у повременим часописима и у књигама, нарочито у новијим преводима, то је скоро редовна појава.

Мислим да је оваква употреба погрешна.

У народном језику мога родног краја (Поморавље Зап. Мораве) па и у другим неким, мени познатим, крајевима, у живом народном говору, чују се облици само глагола *сӣр́чаӣи*, готово никад *шӣр́чаӣи*. Облици овога последњег, написани или наштампани, за око су и сувише рогобатни, а, изговорени, за ухо су и сувише нескладни; и та рогобатност и какофонија већ и саме могу да буду јемство да у нашем народном језику ни по осталим крајевима где се правилно говори глагол *шӣр́чаӣи* не постоји, нити га зато треба уводити у књижевни језик.

Од речника који су ми при руци, у *Вуковом* (издање од 1898 год.) нема ни *сӣр́чаӣи* ни *шӣр́чаӣи*, али има *сӣр́шиӣи*; у *Елезовићевом* Речнику косовско-метохиског дијалекта има *сӣрчёӣ*; У *Филиӣовићевом* Хрватско-немачком речнику (џепно издање) има *сӣрчиӣи;* у *Рисӣић-Кангргином* великом Српско-немачком речнику има и *сӣр́чаӣи* и *шӣр́чаӣи*, код последњег се упућује на први; у *Белићевом* Правопису (3 изд.) има *сӣр́чаӣи*, *сӣр́чиӣи* и *сӣр́шиӣи*; од француско-српских речника, код *saillir*, има код *Н. Пеӣровића - Б. Поӣовића* и код *Л. Урошевића* само *сӣр́чаӣи*, док једино код *Медић-Лорана* има *шӣр́чаӣи*.

Од других словенских језика познато ми је да и у бугарском пред *ч* стоји само корен *сӣър -* и да се, например, плиска (пастирица)назива *сӣърчиоӣашка* (в. речник *Вајганда*, Бугарско-немачки и *Маркова* Бугарско-француски).

У *Нашем језику* од 1937 год. (год. V, стр. 155) Д. Костић је већ указао на погрешност употребе *шӣр́чи* место правилног *сӣр́чи*. Али кад се и поред тога продужава ква-

рење књижевног језика, држим да би вредно било поново се позабавити овим питањем и дати, евентуално, потребна стручна објашњења за употребу овога глагола.

М. Јовичић

У горњем допису тачно је речено да се данас врло често употебљавају облици глагола *штрчати*, поред облика глагола *стрчати*. Са.:о је та употреба много шира него што је писац овога дописа претставио. А неколико примера употребе тих облика с означењем имена писаца из којих су узети много одређеније говоре о распрострањености облика глагола *штрчати* у нашем савременом језику.

Многи наши писци употребљавају глагол *штрчати*. И то не само новији писци, како би се то закључило према горњем тврђењу, у коме се каже да „последњих година у нашој штампи све више улазе у употребу облици глагола *штрчати*". Овај глагол налазимо код више наших познатих писаца, како код млађих тако и код нешто старијих, и из разних крајева. Навешћемо по један пример из: Ј. Скерлића (Поред свих мана ... које *штрче* „Патница" је једно од најснажнијих дела), С. Сремца (Само *штрче* у висину суве главе пуне мака), Св. Ћоровића (Позеленила од силне маховине у крају што *штрчи* као осамљена грана), Ст. Самарџића (Само *штрчи* голо грање у снијегу), Ј. Ј. Змаја (Постеља на ниским ногарима преко којих *штрче* крајеви од дасака), М. Ђ. Милићевића (На сваком струку *штрче* по два добра клипа), Вл. Карића (Под самим градом из средине реке *штрчи* једна стена)[1]. Исто тако се и у разговорном језику појединих наших крајева употребљава само глагол *штрчати*. Његови

---

[1]) Ове примере сам нашао у лексичкој грађи Института за српски језик САН. Тамо, поред наведених, има још знатан број примера из истих ових и низа других писаца.

облици су и у Београду чешћи него облици глагола *стрчати.* А у појединаца је обична и њихова напоредна употреба. Па и већина писаца овај глагол такође употребљава и у једном и у другом облику. Тако међу примерима код М. Ђ. Глишића налазимо: Још се види само ђерам... како осамљен *штрчи* у небо и — Нов отесан дирек *стрчи* из трњака; код Ј. Жујовића: Из опште масе брега *штрче* поједини дугуљасти шиљци и —... који *стрче* изнад земљишта; код М. Ускоковића: *Штрчали* су фабрични димњаци у небо и — Бар му је чело *стрчало* из ниског нивоа; код Б. Станковића: Изнад куће *штрче* пластови сена и — Опанци из којих *стрчаше* навек слама; код Ј. Максимовића: *Штрчао* (је) велики и шиљасти нос и — Одломак од чешља који *стрчаше* на њеном потиљку; код Вл. Ђорђевића: Кост *штрчи* гола у рани (Боље је било рећи из ране) и — *Стрче* из њега поједини праменови.

Још већи број писаца употребљава само облике *стрчати.* И тешко би се могло са сигурношћу казати који је од ова два глагола чешћи у употреби. Зато је тешко и тврдити да су једни или други облици овог глагола неправилни. Па ипак смо ми, и поред тога, пре за употребу глагола *стрчети,* а мислим да би и шира анкета дала за право писцу горњег чланка, коме се не допадају облици глагола *штрчати.* Њему у прилог говори и све оно што је нашао у појединим речницима и правописним упутствима које наводи, каогод и цитирана белешка из V књ. Нашег језика предратне серије. У правопису проф Белића узет је само глагол *штрчати* — то је и писац горњег чланка навео, а глагола *штрчати* нема ни у Правопису проф. Д. Боранићи — додајемо ми. Задржаћемо се још на Јовичићевој констатацији да се у француско-српском речнику Н. Петровића и Б. Поповића франц. глагол saillir преводи са *стрчати.* Та је констатација такође тачна, као што је тачно и да у овоме речнику на још неколико места налазимо поједине облике овог глагола и то: под *avancé-e* под *mâchecaulis*, под *proeminent-e*, под *prominer*, Али у првом издању тога речника, које је израдио сам Настас Петровић, у свим овим случајевима стоје облици глагола *штрчати.* Значи да се ти облици

нису допали Б. Поповићу, који је био уредник II-ог издања речника, па их је заменио облицима глагола *стрчати*. (У једном случају, мислим само на примере који су мени дошли до руку, под *sapbeau*, остале је као у првом издању... камен који *штрчи*, — свакако зато што је то уреднику промакло). Најзад, свему овоме ваља додати чињеницу да је овај глагол првобитно имао групу *st* у почетку и да није било гласовних услова за њену промену у *št*, јер иза те групе овде није стајао глас који би је палатилизовао. У бугарском језику овај глагол гласи *стърча*. У старосл. стръчж, —*ати* (рус. торчать, пољ. *sterhyć* и *storczyć*, чеш. *strčeti*). У словеначком, додуше, као и у нашем језику, имамо *strčati* и *štrčati* у истом значењу. Али је овај други облик у оба сродна језика свакако касније добивен — било аналогијом према другим примерима с групом *штр-* на почетку, било асимилацијом према предњонепчаним сугласником *ч* наредног слога. Ова последња претпоставка је, истина, врло мало вероватна, јер је у природи нашег језика виша да води к дисимилацији у случајевима кад сè сличне групе налазе на блиском отстојању од африката које у себи садрже елементе истих сугласни, иако друкчије поређених. Баш та природа нашег језика се, по нашем мишљењу, највише и противи облика глагола *штрчати*.

М. С.

ЧИТАОЦИМА И ПРИЈАТЕЉИМА НАШЕГ ЧАСОПИСА

Настављамо са објављивањем извесног броја речи за које молимо читаоце и пријатеље да доставе Редакцији где се која од њих употребљава и шта све значи (в. св. 7—8, стр. 341).

бајнак, барати, басамлија, белага, белош, бембељ, бенбел, бенћериш, бергамин, бешиков (цвет), бјелитница, биљегати, бит, блазница, бобачки, бобњава, бобулица, бобушка, болке, брањуг, брло, брложак, брлце, брнчити, бука, букана, букила, буклик, букљавина, бунути, бунчевље, бунчела, бунчић, буњавица, бурачити се, бурзовност, буринај, бусло;

вајкарача (марама), вајкати, вакарити, вакца, валага, валдати, валик, валин (прид.), валорски (прид.), валура, валутати, валчедула, ваљник, ван (узео је на мој ван), ванта, вапење, вараш, варашица, варвински (прид.), варвити, варкарача, варни (прид.), варовин (прид.), варопек, васка, васкес, васуљица, ватаљуга, ватрени мукач, ватродаждa, вашелић, вежељица, везелијан, везиљка (ручна), везовац, вејин, вележа, веријада, верисати, верма, верошка, вјетроловка, виљарија, виљарица, виљаричин (прид.), виник, винтарија, винужилић, вињштица, власик, власница (за писање), влек, влечке (множ.), влнерка, вога, водичанка, водомич, водомочина, водомрзан (прид.), волдик, волињати, волкин, вражити, врезовина, врж, вржати се, врићак, врк, врлати се, врнчаница, вртолог, вршчик, вујдур;

гадаринка, главарник, глагоњача, глашица, гливичаст, глистир, гљистарина, годовњив, гомер, грабика, грдор, грзли (ђердан), грозонић, грмовач (прид.), грепша, грешма, гундулица, гурмичање, гурмичати.

РЕГИСТАР

I књиге НАШЕГ ЈЕЗИКА (нова серија)

Израдио ИГРУТИН СТЕВОВИЋ

Скраћенице: акуз. = акузатив, акц. = акценат, арх. = архаизам, варв. = варваризам, ген. = генитив, герм. = германизам, глаг. = глаголски, дат. = датив, имен. = именица, инстр. = инструментал, јд. = једнина, лок. = локатив, макед. = македонизам, метаф. = метафора, мн. = множина, м. р. = мушки род, неолог. = неологизам, непр. = неправилно, ном. = номинатив, обл. = облик, перс. = персиски, покр. = покрајинско, ћрез. = презент, прид. = придев, прил. = прилог, рус. = русизам, сад. = садашњи, словен. = словеначки, сложен. = сложеница, трп. = трпни, тур. = турски, цркв. = црквено.

А

Б

В

Г

Д

З

И

Н

Њ

О

Р

С

Т

Ћ

У

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊИГА I

Научна књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД 1950

Наш језик *излази месечно у свескама од 2 до 3 табака или један-пут у два месеца у свескама од 4 до 6 табака; десет, односно пет свезака, чине једну књигу. Јула и августа часопис не излази. — Годишња претплата износи 100.— дин., број 10.—, односно 20.— дин. Претплата се шаље Научној књизи, Булевар Црвене армије 69 (са ознаком „за Наш језик"), чековни рачун 102-901 880; телефон 27-011. Рукописе слати коме од чланова Уређивачког одбора или Браниславу Милановићу, секретару Одбора, Семинар за лингвистику, Филоз. факултет, Београд.*

САДРЖАЈ

I књиге Нашег језика

Наш језик *излази месечно у свескама од 2 до 3 табака или једанпут у два месеца у свескама од 4 до 6 табака; десет, односно пет свезака, чине једну књигу. Јула и августа часопис не излази. — Годишња претплата износи 100.— дин., број 10.—, односно 20.— дин. Претплата се шаље* Научној књизи, *Булевар Црвене армије 69 (са ознаком „за Наш језик"), чековни рачун 102-901880; телефон 27-011. Рукописе слати коме од чланова Уређивачког одбора или Браниславу Милановићу, секретару Одбора, Семинар за лингвистику, Филоз. факултет, Београд.*

Штампарија и књиговезница „Научна књига", — Београд, Нар. фронта ул. 12.